

დავით ულუს მინიატურა მარკო პოლოს წიგნიდან „მსოფლიოს აღწერილობა“

წინამდებარე სტატიაში საუბარი მექნება აღმოსავლეთ საქართველოს მეფის დავით ულუს მინიატურაზე, რომელიც მარკო პოლოს „მსოფლიოს აღწერილობაში“ საქართველოს შესახებ არსებული პასაჟის საფუძველზე შეიქმნა. უშუალოდ დავით ულუს მინიატურის განხილვამდე სასურველია რამდენიმე საკითხს შევეხოთ.

შორეული აღმოსავლური სამყაროს შესახებ ევროპაში ანტიკურობაშივე არსებობდა გარკვეული ცოდნა, სპარსეთის სამეფო იქნებოდა ეს, ინდოეთი, თუ სერების ქვეყანა¹. თუმცა აღნიშნული მასალა უმეტესწილად გაჯერებული იყო ათასგვარი ზღაპრული ამბებით და ლეგენდებით. გვიანანტიკური ხანის ლათინი ავტორების მეშვეობით ეს გეოგრაფიული ინფორმაცია გადავიდა დასავლეთ ევროპულ შუა საუკუნეებში. შორეული აღმოსავლეთის ქვეყნებთან დაკავშირებით არსებულ მონაცემებში შუა საუკუნეების დროს რეალურობის ფაქტორმა კიდევ უფრო უკან გადაიწია, ვიდრე ეს ანტიკურ ეპოქაში იყო და წინა პლანზე გამოვიდა ზღაპრულ-ლეგენდარული ელემენტები. ჯვაროსნული ომების შედეგად დასავლეთ ევროპის გეოგრაფიული ცოდნის პორიზონტი დიდად არ გაფართოებულა. ბაღდადს იქით მდებარე მხარეები ძირითადად ზღაპრულის ბურუსით გარემოცულად დარჩა. 1220 წლისათვის მონღოლების დაპყრობითი ომების დაწყებისას დამიეტაში მყოფ ჯვაროსნებთან და უშუალოდ დასავლეთ ევროპაშიც მოდის რიგი ცნობები აზიის სიღრმეში მიმდინარე მოვლენების შესახებ. თუმცა ამ დროისათვის ეს ინფორმაცია ჯერ კიდევ სანახევროდ ლეგენდარული სახისაა. რადგან ჩინგიზ-ყაენი და მონღოლები შეცდომით დასახეს ქრისტიანებად, რომლებიც პალესტინაში ჯვაროსანთა დასახმარებლად მოეშურებოდნენ.

1241 წელს ბათუ ყაენმა ევროპის მიმართულებით მოაწყო გამანადგურებელი ლაშქრობა. დასავლეთევროპულ ველტილდში მონღოლები პალესტინის დასახსნელად მომავალი ქრისტიანებიდან გადაიქცნენ გოგის და მაგოგის აპოკალიპტურ, ანტიქრისტეს დამხმარე ხალხებად. ახალი შეტევის თავიდან ასაცილებლად ინოკენტი მეოთხემ 1245 წელს გადაწყვიტა მონღოლებთან ელჩების გაგზავნა და მათთვის თავდაუსხმელობის პაქტის შეთავაზება. ამ დროიდან იწყება დასავლეთევროპელთა მოგზაურობანი აზიის სიღრმეში (პირველი ყველაზე ცნობილი მოგზაურები არიან ჯოვანი დე პლანო კარპინი, სიმონ დე სენკეპენტინი, გიომ რუბრუკი. მათი ჩანაწერები თავიანთი მოგზაურობის შესახებ აზიის სიღრმეში უკვე საკმაო რეალიზმით გამოირჩევა და გაცილებით ნაკლებია ზღაპრულ-ფანტასტიური ელემენტი). პულაგუს მიერ 1258 წელს ბაღდადის, ხოლო 1260 წელს ალექსოს და დამასკოს დაპყრობის შემდგომ მონღოლთა შემოსევის პერსპექტივას მათთან სამხედრო თანამშრომლობის შესაძლებლობა ჩაენაცვლა. სპარსეთის ილხანთა სახელმწიფოს მონღოლები, ეგვიპტელ

¹ „სერები“ ანტიკურობასა და შუა საუკუნეებში ეწოდებოდათ ჩინელებს ან შუა აზიის აბრეშუმის მწარმოებელ ხალხებს.

მამელუქთა მოსისხლე მტრები, დასაველეთეეროპელთა ბუნებრივ მოკაეშირეუ-
ბად იქცნენ. 1262 წელს პულაგუ პალესტინაში საეარაუდო ლაშქრობასთან
დაკაეშირებით წერილს უგზავნის საფრანგეთის მეფე ლუდოვიკო წმინდას.
პროექტს საბოლოო სახე უნდა მიეღო 1274 წლის ღიონის კრებაზე (როგორც
ცნობილია, მონღოლთა ელჩები ამ კრებაზე იყო ორი ქართველი ძმა, იოანე და
იაკობ ვასალი, როგორც მათ ევროპული წყაროები მოიხსენიებენ). ამდენად,
მარკო პოლოს მოგზაურობას აზიის სიღრმეში და შორეული მხარეების მის
საკმაოდ რეალისტურ აღწერილობას გარკვეულწილად ისტორიულადაც შე-
უმზადდა საფუძველი².

მარკო პოლოს ნაშრომს გარდამტეხი მნიშვნელობა აქვს ევროპული
გეოგრაფიული ევლტბილდის ცვლილებისათვის. მარკო პოლომდე აზიაში
წასული არც ერთი ევროპელი მოგზაური მონღოლეთის ფარგლებს არ გას-
ცდენია. მარკო პოლო უშუალოდ იყო ჩინეთში, სამხრეთ ვიეტნამში, გემით
იმოგზაურა ჩინეთის ზღვასა და ინდოეთის ოკეანეში. მას პირველს ევროპელ
მოგზაურთაგან მოაქვს ცნობები კორეისა და იაპონიის შესახებ. ამასთან, აღმო-
საველური სამყაროს სურათი მარკო პოლოსთან საკმაოდ რეალისტურია. მარ-
თალია, პრესბიტერი იოანეს თუ გოგის და მაგოგის ლეგენდების შესახებ
მარკო პოლოც მოგვითხრობს, მაგრამ ეს ლეგენდები საერთო რეალისტური
სურათის კონტექსტში მარკო პოლოსთან ნაკლები აქტუალურობისაა. მარკო
პოლოს და შემდგომი ხანის რიგ დანარჩენ მოგზაურთა ცნობებმა ნაწილო-
ბრივ შეცვალეს აზიის სურათი, რომელიც ჯერ კიდევ ანტიკურობიდან იღებდა
დასაბამს. მარკო პოლოს და სხვათა გეოგრაფიულმა აღწერილობებმა მნიშ-
ვნელოვანი გავლენა მოახდინეს დიდ აღმოჩენებზე. კოლუმბი დასაველეთიდან
ცდილობდა მარკო პოლოსა თუ სხვა მოგზაურებთან დახატული ზღაპრული
„კატაის“, ანუ ჩინეთის პოვნას.

აქვე სასურველია მოკლედ შევეხოთ თვითონ მარკო პოლოს მოგზაურობასაც³.
მარკო პოლოს მამა და ბიძა, ნიკოლო და მატეო პოლო 1252 წელს გაემგზაურენ
ვენეციიდან კონსტანტინეპოლში საქონლით დატვირთული გემით. 1260 წელს
მათ დატოვეს ბიზანტია, გადაკვეთეს აზიის შავი და კასპიის ზღვების ჩრდილო-
ეთით მდებარე ტერიტორიები და მივიდნენ ჩანგტუში, დიდი ყაენის ყუბილას
დედაქალაქში. იქიდან უკან გამოსწიეს 1268 წელს. ყუბილაი ყაენმა რომის
პაპთან დააბარა თხოვნა, რომ გამოეგზავნათ მისთვის ზეთი წმინდა საფლავის
სანათურიდან და ასევე განათლებული ბერები, რომელთაც სასწაულთა ჩადე-
ნაც შეეძლოთ. 1269 წელს ნიკოლო და მატეო ჩამოდიან აკონში. აქ შეიტყობენ,
რომ რომის პაპის საეარძელი ვაკანტურია. აკონიდან დაბრუნდნენ ვენეციაში.

ვენეციიდან დაიწყეს ახალი მოგზაურობისათვის მზადება. ნიკოლოს თან
მიჰყავს თავისი შვილი მარკო. ის ამ დროს დაახლოებით თხუთმეტი წლის იყო.
ვენეციიდან სამივენი პილიგრიმთა ჯგუფთან ერთად ჩადიან იერუსალიმში.
დიდი ყაენისათვის წაიღეს ზეთი მაცხოვარის საფლავის სანათურიდან. ვიდრე

² შორეული აღმოსაველეთის გეოგრაფიულ ხატზე დასაველეთ ევროპაში და ახლო
აღმოსაველეთში არსებულ პოლიტიკურ სიტუაციაზე იხილეთ: Jean Richard, Die mittelalterli-
chen Entdecker und der Ferne Osten, წიგნში: Marco Polo, Das Buch der Wunder, Handschrift Français
2810 der Bibliothèque nationale de France, Kommentar: François Avril, Marie-Thérèse Gousset, Jacques
Monfrin, Jean Richard, Marie-Hélène Tesnière mit einem Beitrag von Thomas Reimer, Faksimile Verlag
Luzern 1995, გვ. 11-13.

³ Jean Richard, Marco Polo: Der Reisende und sein Buch, წიგნში: Marco Polo (როგორც შენიშ-
ვნა 2), გვ. 55-68.

აღმოსავლეთისაკენ გაემართებოდნენ, ახლადარჩეულმა პაპმა, გრეგორ მეათემ ისინი უკან გამოიძახა აკონში თავის წარმომადგენელთან. რომის პაპმა მათ გააყოლა ორი ღომინიკანელი ბერი და გაატანა ასევე წერილი ყუბილას ეპენტან. თუმცა ორივე ბერი მალევე ჩამოშორდა ენეციელ ეპატრებს, სავარაუდოდ გზის სირთულეს ვერ გაუძლეს. 1271 წელს მოგზაურებმა დატოვეს აიასი კილიკიის სომხეთში. მარკო პოლოს, მამამისის და ბიძამისის მოგზაურობის ზუსტი მარშრუტი უცნობია. სავარაუდოდ გადაკვეთეს დიდი სომხეთი, ჩავიდნენ თავრიზში, შემდეგ გაემართნენ ორმუზისაკენ, სპარსეთის ყურის სანაპიროზე. აქედან თითქოს ისევ უკან მობრუნდნენ და კასპიის ზღვის პირას მდებარე მხარეების გავლით ჩავიდნენ ბაქტრიისა და ბადახშანის სამხრეთით მდებარე ტერიტორიებზე (დაახლოებით დღევანდელ ავღანეთში). შემდეგ მიაღწიეს ჩინურ ქალაქ კან-ჩოუს, სადაც სავაჭრო საქმეების გამო დაახლოებით ერთ წელს დარჩნენ. 1275 წელს ჩავიდნენ ჩანგტუში და ყუბილას ეპენტს პაპის საჩუქრები და წერილი გადასცეს. ყუბილას ეპენტს იტალიელები თავის სამსახურში აყავს. ამ მომენტიდან მარკო პოლო ფაქტიურად ეპატარი აღარ არის და ყუბილას ეპენტის კარზე დიდი მოხელე ხდება. მარკო პოლო ყუბილას ეპენტის დავალებებით იყო სამხრეთ ვიეტნამში, ბირმისა და ინდოეთის საზღვრებთან მდებარე მხარეებში. წლების განმავლობაში მართავდა ყუბილას ეპენტის იმპერიის რიგ მხარეებს. როდესაც ენეციელებმა სამშობლოში დაბრუნება მოისურვეს, ეპენტს თავიდან მათი გამოშვება არ სურდა. თუმცა საბოლოოდ მაინც ნება დართო და ენეციელები შეუერთდნენ ელსობას, რომელსაც მონღოლი პრინცესა ყან არღუნთან დასაქორწინებლად უნდა ჩაეყვანა სპარსეთში. დიდი ფლოტილია თავიდან ჩავიდა სუმატრაში, შემდეგ ცვილონში და ორწლიანი მგზავრობის ბოლოს მიაღწიეს ორმუზს. გზაში ელსობამ დიდი დანაკარგები განიცადა, მარკო პოლო კინაღამ მეკობრეებს ჩაუვარდათ ხელში, ამასობაში ეპენტი არღუნიც გარდაიცვალა და პრინცესა მის მემკვიდრეს შერთეს ცოლად. სპარსეთიდან მარკო პოლო ჩავიდა ტრაპიზონში, თუმცა გემზე ასვლამდე აქ გაძარცვეს. ოღონდ ჩინეთიდან წამოღებული ძვირფასეულობის ნაწილის გადარჩენა მარკო პოლომ შეძლო. ტრაპიზონიდან საზღვაო გზით დაბრუნდა ენეციაში. ჩინეთიდან ენეციამდე მოგზაურობა გაგრძელდა 1291 წლიდან 1293 წლამდე.

მარკო პოლოს ენეციაში დაბრუნების შემდეგ ენეციასა და გენუას შორის დაიწყო მორიგი ომი. მარკო პოლო დაინიშნა ერთ-ერთი გაღერის მეთაურად. ბრძოლის დროს, 1298 წელს, ჩაეარდა ტყვედ. გენუის ციხეში იჯდა სულ მცირე 1299 წლის მაისის ზავის დადებამდე. მარკოს თანამესაკნე აღმოჩნდა პიზელი რუსტიჩელო, რომელიც გენუელებმა ტყვედ ჩაიგდეს ჯერ კიდევ 1284 წელს, მელორიას საზღვაო ბრძოლისას. რუსტიჩელოს აქამდე უკვე მოესწრო მწერლობაში თავის გამოჩენა. მას ეკუთვნის რამდენიმე ეპიგონური ხასიათის არტურის ციკლის რომანი. ძნელია იმის დაბეჭდვით თქმა, იყო თუ არა ეს რუსტიჩელოს იდეა, რომ მარკო პოლოს მოგონებებიდან კურტუაზული საზოგადოებისათვის სახალისოდ საკითხავი წიგნი გაეკეთებინა. ნებისმიერ შემთხვევაში, მარკო პოლოს მოგონებების ჩაწერა ამ უცნაური შემთხვევის წყალობით მოხდა: პოლო დაატყვევეს გენუელებმა, ციხეში ჰქონდა ბევრი თავისუფალი დრო, რაც ერთგვარად უნდა შეეფასო რაიმეს კეთებით, და მისი თანამესაკნე სამწერლო ნიჭის მქონე პიროვნება აღმოჩნდა. რუსტიჩელომ ჩაიწერა პოლოს მონათხრობი. კურტუაზული საზოგადოებისათვის უფრო მისაღები რომ ყოფილიყო ის, რუსტიჩელომ, როგორც ჩანს, წიგნის ფრანგულად დაწერა მიიჩნია სასურველად (ამ დროისათვის ფრანგული ლათინურის პარალელურად ერთ-

გეგარი უნივერსალური ენის როლს ასრულებს სამხრეთ ევროპაში). ასეა თუ ისე, საბოლოო ფორმა წიგნს მარკო პოლომ მისცა. როდესაც მარკო პოლომ გენუა დატოვა, 45 წლის იყო. ცხოვრობდა ვენეციაში საკუთარ სახლში და იქვე გარადიცვალა 1324 წლის 3 იანვარს. ლეგენდის მიხედვით ვენეციელები მარკო პოლოს უძახდნენ „მესერ მილიონეს“ („ბატონ მილიონს“), იმ განსაცვიფრებელ რიცხვებთან დაკავშირებით, რომლებსაც მარკო პოლო ასახელებდა შორეული აზიის ქალაქების თუ სიმდიდრეების შესახებ.

აქვე გავეცნოთ საქართველოს შესახებ მარკო პოლოს „მსოფლიოს აღწერილობაში“ დაცულ ცნობებს⁴: „სამხრეთ-დასავლეთით სომხეთს ესაზღვრება მოსულის და მარდინის ქვეყნები. ... შუალამის მხარეს კი – საქართველო [Georgiania]. იქ [საქართველოში] საზღვართან არის დიდი ჭა ნავთით [იგულისხმება: საბადო. ეს უნდა იყოს ბაქოს ნავთობის ერთ-ერთი პირველი მოხსენიება ისტორიაში], ისე რომ ამ ნავთით ბევრი აქლემის დატვირთვა შეიძლება. ეს ნავთი გამოიყენება არა საჭმლისათვის, არამედ მას ხმარობენ მაღამოდ როგორც ადამიანების, ასევე პირუტყვისათვის, კანის თუ სხვა დაავადებათაგან განსაკურთხავად. ის აგრეთვე კარგად იწვის. მეზობელ მხარეებში სხვას [ნავთს] არც იყენებენ. შორიდან მოდის ხალხი, რათა ის წაიღონ თავიანთი სანათურებისათვის.

აქართველოში [Zorzania] ისინი [ქვეყნის მცხოვრებლები თავიანთ] მეფეს უწოდებენ „დავიდ მედიქს“; ჩვენს ენაზე ეს ნიშნავს: მეფე დავიდი. ქვეყნის ერთი ნაწილი მონღოლებმა [Tataren] დაიმორჩილეს, მეორე ნაწილი კი ციხეთა სიმაგრის წყალობით თავიანთ მმართველებს [ან თავიანთ მმართველს] დარჩათ.

[საქართველო] მდებარეობს ორ ზღვას შორის, რომელთაგან ერთს ჩრდილო-დასავლეთის მხარეს ჰქვია „დიდი ზღვა“ [შავი ზღვა], ხოლო მეორეს აღმოსავლეთით „აბაკუ“ [კასპიის ზღვა]. მისი [კასპიის ზღვის] გარშემოწერილობა 2800 მილია. ეს გახლავთ ტბა, რადგან ის სხვა ზღვას არ უკავშირდება. [კასპიის ზღვას] აქვს სხვადასხვა კუნძულები ლამაზი ქალაქებით და სასახლეებით. ზოგიერთ მათგანზე ცხოვრობს ხალხი, რომლებიც, როდესაც დიდი ყაენი სპარსეთის სამეფოს აოხრებდა, იქიდან გაიქცნენ და თავშესაფარი ამ კუნძულებზე ან კიდევ მიუვალ მთებში იპოვეს. კასპიის ზღვა მდინარის შესართავებთან მდიდარია თევზით, განსაკუთრებით თარით და ორაგულით.

მე მითხრეს, რომ ამ ქვეყნის [საქართველოს] მეფეები ძველ დროში მარჯვენა მხარზე არწივის ნიშნით იბადებოდნენ. მცხოვრებლები [ქართველები] მძლავრი აღნაგობის არიან. ისინი არიან გამბედავი მეზღვაურები, წინეებული მშვილდოსნები და მამაცი მეომრები. ისინი ქრისტიანები არიან, თუმცა ბერძნული ეკლესიის წესს მისდევენ. თმებს მოკლედ ატარებენ, დასავლეთის სასულიერო პირთა მსგავსად.

---

⁴ რამდენადაც ჩემთვის ცნობილია, მარკო პოლოს არც მთლიანი ნაშრომის და არც მასთან საქართველოს შესახებ დაცული ცნობის ქართული თარგმანი არ არსებობს. ერთადერთი, ეურნალ „დროშის“ 1958 წლის მეათე ნომერში (გვ. 20), რუბრიკაში „ვინ რა თქვა თბილისზე“ მოტანილია მარკო პოლოსთან საქართველოზე არსებული ცნობიდან მცირე ამონარიდი, სადაც თბილისზეა ლაპარაკი, ოღონდ წყარო მითითებული არ არის. თუ არ ვცდები, ეს ციტატი ამოღებული უნდა იყოს მ. პოლიევქტოვის და გ. ნათაძის წიგნიდან, რომელიც რუსულად გამოიცა თბილისში და მარკო პოლოსეულ საქართველოს აღწერილობას ასევე შემოკლებული სახით გეთავაზობს: M. Polievktov, G. Natadze, Starii Tiflis v izvestiakh sovremennikov, Tiflis 1929, გვ. 5-8.

ეს არის ქვეყანა, სადაც ალექსანდრე დიდს ჩრდილოეთისაკენ უნდოდა გასვლა, მაგრამ გზა ველარ გააგრძელა ერთი კარის [გასასვლელის] სიეწროვის და სიძნელის გამო, რომელსაც ერთი მხრიდან ზღვა ეკერის, ხოლო მეორე მხრიდან მაღალი მთები და ტყეები საზღურავენ. ისე რომ, მცირე რაზმით ამ კარის მთელი მსოფლიოს მომხდურებისაგან დაცვა შეიძლება. როდესაც ალექსანდრე დიდმა გასასვლელი ვერ გადალახა, მაშინ კარის შესასვლელთან ააშენებინა დიდი კედელი და გაამაგრა ის კოშკებით, რათა მის გადაღმა მცხოვრებთ აქეთ მხარეზე თავდასხმის შესაძლებლობა არ ჰქონოდათ. არაჩვეულებრივი სიმაგრის გამო გასასვლელმა „რკინის კარის“ სახელი მიიღო და საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ალექსანდრემ მონღოლები ჩააკეტა ორ მთას შორის. მცდარია, როდესაც ამ ჩაკეტილ ხალხად მონღოლებს ესახავთ, მაშინ იქ ცხოვრობდნენ ყივჩაღები, რიგ სხვა ხალხებთან ერთად.

ამ ქვეყანაში [საქართველოში] მრავალი ქალაქი და ციხე-სიმაგრეა. რაც ცხოვრებისათვის აუცილებელია, აქ ყველაფერი უხვადაა. იქ მზადდება ბევრი აბრეშუმი. ასევე ამზადებენ აბრეშუმის ოქროქსოვილებს. არაჩვეულებრივი სიდიდის სეავებსაც [Geier] ეხედებით, იმ ჯიშისას, რომელსაც Avigi-ს უწოდებენ. მცხოვრებლები სარჩოს ძირითადად ვაჭრობით და ხელოსნობით შოულობენ. ქვეყნის მთიანმა ბუნებამ, ვიწრო და გამაგრებულმა უღელტეხილებმა [გასასვლელებმა] მონღოლებს საშუალება არ მისცა სამეფო მთლიანად დაეპყროთ.

ერთ მონასტერთან, რომელიც წმინდა ლეონჰარდის სახელობისაა, ამგვარი სასწაულები ხდება. ოთხი დღის სავალის გარშემოწერილობის ტბაში, რომლის წყალი მარილიანია და რომლის ნაპირთანაც მდებარეობს ეკლესია, თევზები ჩნდებიან მხოლოდ გაზაფხულის პირველ დღეს, და თევზი ამ დროიდან ტბაში უხვადაა აღდგომის ღამემდე. მაგრამ აღდგომის დღიდან თევზები კელაე ქრებიან მთელი წლის განმავლობაში, მომდევნო გაზაფხულამდე. ეს არის გელუხელათის ტბა.

ზემოთ ნახსენებ აბაკუს ზღვაში, რომელიც მთებითაა გარშემორტყმული, ჩაედინება დიდი მდინარეები: პერდილი [ეოლგა], ჯაჰონი [ამუდარია], მტკეარი და არაქსი და მრავალი სხვა. ამ ცოტა ხნის წინ გენუელმა ვაჭრებმა კასპიის ზღვაშიც დაიწყეს მოგზაურობა. იქიდან მოაქეთ აბრეშუმის სახეობა, რომელსაც Ghellie ეწოდება.

ამ ქვეყანაში არის ერთი ლამაზი ქალაქი. ეს არის თბილისი. მას აკრავს ლამაზი გარეუბნები და მრავალრიცხოვანი გამაგრებული ადგილები. იქ ცხოვრობენ ქართველი და სომეხი ქრისტიანები, აგრეთვე მაჰმადიანები და ებრაელები. ამ უკანასკნელთა რიცხვი დიდი არ არის. თბილისში მზადდება როგორც აბრეშუმის, ასევე სხვა მრავალი ქსოვილები. მცხოვრებლები ემორჩილებიან მონღოლთა დიდ ყაენს¹.

მარკო პოლოს ცნობიდანაც კარგად ჩანს, როგორ მოიაზრება მეცამეტე საუკუნის დასასრულსაც კავკასიის მთელი ტერიტორია საქართველოდ. გასასვლელი, სადაც ალექსანდრე მაკედონელმა, შუა საუკუნეებში ფართოდ გაერცელებული ლეგენდის მიხედვით, გოგის და მაგოგის ხალხები ჩააკეტა, მარკო

¹ Marco Polo, Von Venedig nach China, Stuttgart 1972, გვ. 42-45. იხილეთ ასევე მარკო პოლოს ძველი გერმანული თარგმანი: Der Mittelhochdeutsche Marco Polo, hrsg. von Ed. Horst von Tschamner, Berlin 1935, გვ. 4. ასევე: Die Reisen des Marco Polo nach der toskanischen „Ottimo“-Fassung von 1309, übersetzt von Ulrich Köppen, Frankfurt am Main 1971; Marco Polo, Von Venedig nach China, hrsg. von Theodr. A. Knust, Stuttgart 1983; Die Reisen des Venezianers Marco Polo im 13. Jahrhundert, hrsg. von Dr. Hans Lemke, Hamburg 1907.

პოლოსთან არის დარუბანდი, ანუ დერბენტი. თუმცა მარკო პოლომ უკვე იცის, რომ დერბენტის გადაღმა გოგის და მაგოგის ხალხები აღარ არიან. მარკო პოლოს გოგის და მაგოგის სამყოფელი გადააქვს უკიდურეს აღმოსავლეთში. გელუხელათის, ან გელუქელანის (ტექსტის ვარიანტში სახელი ამგვარი ფორმითაც ფიქსირდება) ტბა უნდა იყოს სევანის, ანუ იგივე გელაქუნის ტბა. რადგანაც ეს ტბა ამ დროისათვის საქართველოს სამეფოს შემადგენლობაშია. შეიძლება გეგუქრა ვანის ტბაზეც. რადგან „გელუხელათი“ ჰგავს ვანის ტბის სანაპიროზე მდებარე ქალაქ ხლათის სახელს. მით უმეტეს, რომ ზაქარია ალ-ყაზვინისთან არის მსგავსი მონათხრობი ვანის ტბაზე (ოღონდ, ბუნებრივია, ქრისტიანული სასწაულის ელემენტების გარეშე), მას შემდეგ, რაც ქართველთა ლაშქრობას ხლათზე და ხლათელთა მიერ ივანე ათაბაგის დატყვევებას აღწერს: „*ხილატის ტბა მსოფლიოს საოცრებათაგანია. მასში ათ თევს არც თევზია და არც ბაყაყი. წელიწადში ორ თვეში მრავლდებიან იმდენად, რომ ხელითაც დაიჭერ*“.⁶ ასეთივე ცნობას ვანის ტბის შესახებ ვხვდებით იაკუთთანაც.⁷ მაგრამ რაკი მარკო პოლოს ტბა საქართველოს სამეფოში მდებარედ მოიაზრება, სავარაუდებელია მაინც სევანის ტბა იგულისხმებოდეს. ერთადერთი, ვანის ტბაზე აღმოსავლური ცნობების გათვალისწინებით, მარკო პოლომ შეიძლება ეს ტბები ერთგვარად შეაერთა.

სომხეთის დიდი ნაწილი მონღოლთა ბატონობის დროსაც რომ საქართველოს სამეფოს შემადგენლობაში რჩებოდა და რომ ეს დასავლეთეუროპელებმაც კარგად იცოდნენ, ამას სხვა ევროპული ცნობებიც მოწმობენ. ფრანცისკანელი ბერი გიომ რუბრუკი 1253-1255 წლებში სამისიონერო დავალებით წავიდა ყარაყორუმში და თავისი მოგზაურობის აღწერილობაც დაგვიტოვა. რუბრუკი უკანა გზაზე დერბენტის გზით გადმოვიდა ამიერკავკასიაში. მუღანიდან შევიდა სომხეთის ტერიტორიაზე და გაემართა არარატისა და არზრუმის მიმართულებით:

„*ოთხ დღეში მივედით შანშეს (Sahensa) ქვეყნამდე, ერთ დროს უაღრესად მძლავრი ქართველის, რომელიც ეხლა მონღოლებს უხდის ხარკს. მათ [მონღოლებმა] ყველა სიმაგრე დაუნგრიეს. მამამისმა, სახელად ზაქარიამ, ეს ქვეყანა მოიპოვა სომხებისაგან, რომლებიც სარკინოზებისაგან გაათავისუფლა*“.⁸

მარკო პოლოს „მსოფლიოს აღწერილობა“ შევიდა კრებულში, რომელიც „საოცრებათა წიგნის“ სახელით არის ცნობილი.⁹ „საოცრებათა წიგნი“ მარკო პოლოს მოგზაურობის გარდა შეიცავს შემდეგი ავტორების ნაშრომებს, რომლებიც უმთავრესად შორეულ აზიას მიეძღვნა: ოდორიკ დე პორდენონე, კარდინალი ტალერანი, ჯონ მანდუვილი, იოჰან ჰაიტონი, რიკოლდ მონტე-კროჩე.

„საოცრებათა წიგნის“ სახელით ცნობილი კრებული დაახლოებით 1407

⁶ ზაქარია ალ-ყაზვინის ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ, არაბულ ტექსტს შესავალი წაუშმღვარა, ქართული თარგმანი და შენიშვნები დაურთო ოთარ ციტიშვილმა, თბილისი 1975, გვ. 43.

⁷ იაკუთის ცნობები საქართველოს და კავკასიის შესახებ, არაბული ტექსტი ქართული თარგმანითა და შესავალით გამოსცა ეთერ სიხარულიძემ, თბილისი 1964, გვ. 51-52.

⁸ Der Bericht des Franziskaners Wilhelm von Rubruck über seine Reise in das Innere Asiens in den Jahren 1253/55, hrsg. von Hermann Herlitz, Leipzig 1925, გვ. 167.

⁹ „საოცრებათა წიგნის“ შესახებ დეტალური მასალა იხილეთ: François Avril, Das Buch der Wunder, Handschrift Français 2810 der Bibliothèque nationale de France, 19-54, Jacques Monfrin, Zur Geschichte des Textes, 69-96, Marie-Thérèse Gousset, Ein ikonographisches Programm des Johann Ohnefurcht?, 97-107, წიგნში: Marco Polo (როგორც შენიშვნა 2).

წელს დამზადდა ბურგუნდიის პერცოგ ჟან უშიშარის შეკვეთით. ეს გახლავთ ერთ-ერთი უნიკალური და საუკეთესო კრებული მინიატურათა წიგნების ისტორიაში. ტექსტები აზიის საოცრებათა შესახებ დატანილია 299 დიდფორმატიან პერგამენტზე (მთლიანობაში ეს გამოდის 598 გვერდი). ამას დაერთვის 265 მინიატურა. იმ ფაქტს, რომ „საოცრებათა წიგნი“ ბურგუნდიის პერცოგ ჟან უშიშარის დაკვეთით შეიქმნა, გვიდასტურებს მრავალი გარემოება: ჟან უშიშარის პორტრეტი წიგნში, მისი პერალდიკური ნიშნები, სხეადასხვა ინვენტარებში გაკეთებული ჩანაწერები. ასევე ივარაუდება, რომ ჟან უშიშარმა წიგნი პირველად თავისათვის დაამზადებინა და მის გაჩუქებას არ აპირებდა.

მაგრამ ჟან უშიშარმა „საოცრებათა წიგნი“ 1413 წელს აჩუქა ბიძამისს, პერცოგ ჟან დე ბერის. ბურგუნდიის პერცოგმა 1413 წლის 8 იანვარს საზეიმო სადილზე მის კუთვნილ ოტელ დ'არტუაში მიიწვია საფრანგეთის მეფე, გიენის პერცოგი, ჟან დე ბერი და სხვა მნიშვნელოვანი პიროვნებები. თავისი საჩუქარი ჟან დე ბერის შესაძლოა სწორედ ამ საზეიმო სადილის დროს მიართვა. როგორც ჩანს, ჟან უშიშარის მიერ ბიძისათვის წიგნის მიძღვნა პოლიტიკური მოვლენებით იყო განპირობებული. მას შემდეგ, რაც ბურგუნდიის პერცოგმა თითქმის ოთხი წლის განმავლობაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა სამეფოს მთავრობის პოლიტიკის წარმართვაში, ჟან უშიშარმა იგრძნო, რომ მოვლენების მსვლელობამ მისთვის არასასურველი მიმართულება მიიღო. რადგან კელაე-გაჩნდა არმანიაკების პარტიის ძალაუფლებაში მოსვლის საფრთხე. ფეოდალთა გაუთავებელი ბრძოლებით დაღლილმა პარლამენტმა შარლ მეექვსე დაითანხმა, პარიზში მყოფ ფეოდალურ საგვარეულოთა მეთაურები თავიანთ მხარეებში გაეგზავნა უკან. როგორც ჩანს, გაუარესებული პოლიტიკური სიტუაციის ფონზე ჟან უშიშარი ბიძამისის ნეიტრალიტეტის თუ კეთილგანწყობის მოპოვებას ცდილობდა. ჟან დე ბერი დასურათებული ხელნაწერების ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი კოლექციონერი და მოყვარული გახლდათ. ასე რომ ჟან უშიშარის საჩუქარი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, მართებულად გახლდათ შერჩეული.

თუმცა პოლიტიკურ მოვლენებზე ჟან უშიშარის საჩუქარს ალბათ დიდი გავლენა არ მოუხდენია. ჟან დე ბერი მალევე გარდაიცვალა, 1416 წლის 15 ივნისს. ამ დროისათვის კელაე მძლავრად იფეთქა ხელისუფლებისათვის ბრძოლამ არმანიაკების და ბურგუნდელების პარტიებს შორის. ჟან დე ბერის გარდაცვალების შემდეგ ბურგუნდიის პერცოგს თითქოს არ უცდია „საოცრებათა წიგნის“ უკან დაბრუნება. 1416 წელს „საოცრებათა წიგნი“ ჟან დე ბერის სიძის და ბურგუნდიის პერცოგ ჟან უშიშარის ერთ-ერთი ყველაზე უარესი მტრის, გრაფ ბერნარ დ'არმანიაკის ხელში აღმოჩნდა. აზინკურის ბრძოლის შემდეგ პარიზს ცოტა ხნით ბერნარ დ'არმანიაკი ფლობდა. თუმცა დ'არმანიაკი 1418 წლის 12 ივნისს შეეწირა სახალხო აჯანყებას, რომელიც ჟან უშიშარის მომხრეთა პარიზში შეჭრის მერე დაიწყო. თვითონ ჟან უშიშარი 1419 წლის 10 სექტემბერს დაიღუპა მონტერეს ხიდზე გამართულ ბრძოლაში. ბერნარ დ'არმანიაკის სიკვდილის შემდეგ გარკვეულ ხანს „საოცრებათა წიგნის“ შესახებ ცნობები არ გვაქვს. თუმცა მომდევნო ხანებში ის ჩნდება ბერნარ დ'არმანიაკის შვილიშვილთან, ჟაკ დ'არმანიაკთან. ის თავისი დროის ერთ-ერთ ცნობილ ბიბლიოფილად ითვლებოდა. იყო ხელნაწერთა ერთ-ერთი უმდიდრესი კოლექციის მფლობელი. „საოცრებათა წიგნში“, როგორც ერთ-ერთი მფლობელის, ჟაკ დ'არმანიაკის გერბიცაა აღბეჭდილი. ჟაკ დ'არმანიაკი დაიღუპა 1477 წელს. მისი გაუთავებელი ინტრიგებით შეწუხებულმა ლუდოვიკო XI ჟაკ დ'არმანიაკი გრევის მოედანზე სიკვდილით დაასჯევინა. ამის მერე ჟაკ დ'არმანიაკის ბიბ-

ლიოთეკაც გაიფანტა. „საოცრებათა წიგნი“ დ'არმანიაკის დაღუპვიდან მალევე ხედება საფრანგეთის სამეფო ბიბლიოთეკაში. „საოცრებათა წიგნის“ პირველი დეტალური აღწერა საფრანგეთის სამეფო ბიბლიოთეკის ინვენტარებში თარიღდება XVI საუკუნის მეორე ნახევარით.

„საოცრებათა წიგნის“ 265 მინიატურიდან 84 მინიატურა ეკუთვნის მარკო პოლოს მოგზაურობის წიგნს. მსგავსი მასშტაბის წიგნის დამზადება სავარაუდოდ ბევრი მხატვრის მონაწილეობას მოითხოვდა. წიგნში აღვილი შესამჩნევია სხვადასხვა მხატვართა სტილის მონაცვლეობა. ყველაზე მეტი მინიატურა ანონიმი მხატვრისაა, რომელიც „ბუკიკოს ოსტატის“ სახელითაა ცნობილი. ეს სახელი ანონიმმა მიიღო თავისი ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაშრომის გამო. მან დაასურათა შარლ მეექვსის სამეფო კარზე დიდი გავლენის მქონე პიროვნების, ჟან ლე მენგრის, იგივე მარშალ დე ბუკიკოს კუთვნილი ერთ-ერთი წიგნი. ანონიმ მხატვარს „საოცრებათა წიგნში“ სავარაუდოდ ეკუთვნის 126 მინიატურა. მისი მინიატურები განსაკუთრებული ხარისხით გამოირჩევა. ანონიმი მინიატურისტი, სპეციალისტთა საერთო აღიარებით, არის არა უბრალო ხელოსანი, არამედ ნამდვილი ნიჭის მქონე მხატვარი. ვიდრე ძმები ჟან ეიკები გამომჩნდებოდნენ, ანონიმი მინიატურისტი ჩრდილოეთ ევროპის ხელოვანთა შორის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან განმაახლებლად ითვლება. მეორე მნიშვნელოვანი მხატვარი, რომელსაც ასევე დიდი ნაწილი ეკუთვნის „საოცრებათა წიგნის“ მინიატურებიდან, ასევე ანონიმია, „მაზარინის ოსტატის“ სახელით ცნობილი (ტერმინი აქაც ერთგვარად პირობითია. აღნიშნული ანონიმის მიერ დასურათებული სხვა წიგნი ინახება მაზარინის ბიბლიოთეკაში და აქედან მინიატურისტის სახელწოდება).

ქართულთა მეფის მინიატურა ორივე აღნიშნული ანონიმი ოსტატის სტილის ნიშნებს ატარებს. შესაძლოა „მაზარინის ოსტატმა“ გარკვეული სამუშაო გასწია, თუმცა მთავარი შემსრულებელი პირველი ანონიმი ჩანს. აქვე მოვიტან ტექსტს, რომელიც ფრანგმა გამომცემლებმა გაუკეთეს ქართულთა მინიატურას¹⁰: „*მარცხნივ ცხენზე ამხედრებული მოდის დავით V (1243-1272), აღმოსავლეთ საქართველოს მეფე, მარცხენა მხარეს გადაკიდებული აქვს მშვილდი, ნიშნად იმისა, რომ საქვეყნოდ განთქმული მშვილდოსნების ერზე მბრძანებლობს. მეფე სანადიროდ მიდის. გრიფონი მის მარჯვენა მხარზე მოგვაგონებს არწივის ნიშანს, რომლითაც ამ ქვეყნის მონარქები – ასეა ლეგენდის მიხედვით – იბადებოდნენ. მარჯვენა მხარეს, საოცარი ტბის ახლოს, სადაც მხოლოდ აღდგომის წინა კვირაშია თევზები, აღმართულია წმინდა ლეონპარდის სახელობის მონასტერი. მონასტრის შესასვლელთან ცისტერცინზელთა (ერთ-ერთი დასავლეთ ევროპული სასულიერო ორდენია) სამოსში ჩაცმული სამი მონაზო-*

¹⁰ Marie-Thérèse Gousset, Die Miniaturen des Buchs von Marco Polo, წიგნში: Marco Polo (როგორც შენიშვნა 2), გვ. 222-223. თვითონ ქართულთა მეფის გამოსახულება მინიატურების წიგნში მოთავსებულია მერვე ფოლიოზე. აქვე აღვნიშნავ, რომ ხელთ მქონდა „საოცრებათა წიგნის“ ფაქსიმილური გამოცემა. აღნიშნულ ფაქსიმილურ გამოცემაში „საოცრებათა წიგნიდან“ შევიდა მხოლოდ ის მინიატურები, რომლებიც მარკო პოლოს მოგზაურობას დაერთო თან. მაგრამ ასევე უხვადაა დასურათებული „საოცრებათა წიგნში“ შეკრებილი დანარჩენი ხუთი ტექსტიც. ამდენად, არ არის გამორიცხული, საქართველოსთან დაკავშირებული მინიატურები „საოცრებათა წიგნის“ დანარჩენ ნაწილშიც იყოს. რადგან, თუ არ ვცდები, ხუთი დანარჩენი ტექსტიდან სულ მცირე ორი საქართველოსთან დაკავშირებით საკმაოდ უხე მასალას იძლევა. თუკი ვინმე დაინტერესდება აღნიშნული საკითხით, როგორც ითქვა, „საოცრებათა წიგნის“ ხელნაწერი დაცულია საფრანგეთის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში.

ნი მოკრძალებით თავს ხრის მბრძანებლის წინაშე. ეს სცენა ერთმანეთთან აკავშირებს ტექსტში დამოუკიდებლად მოცემულ ორ ელემენტს“.

აქ მოკლედ ჩამოვთვალოთ ის დეტალები, რომლებისგანაც მინიატურა შედგება. ესენია: ცხენზე ამხედრებული ქართველთა მეფე დავითი; მეფეს მხარზე აზის საყარაუდოდ არწივი; ხელში უპყრია მშვილდისარი; მეფეს თან ახლავს ორი ამხედრებული დიდებული; მონასტერი და მის წინ მდგომი მონაზვნები; ტბა და ხე მონასტრის გვერდით. აქედან შემდეგი დეტალებია მარკო პოლოს „მსოფლიოს აღწერილობიდან“ აღებული: ქართველებს ჰყავთ მეფე დავითი; ქართველთა მეფეები მხარზე არწივის ნიშნით იბადებოდნენ, ამიტომ ქართველთა მეფე დავითს მხარზე აზის არწივი; ქართველები მაგარი და საქვეყნოდ განთქმული მშვილდოსნები არიან, რის გამოც მინიატურისტმა მეფეს მშვილდი დაატყრინა ხელში; ქართველთა სამეფოში არის სასწაულებრივი ტბა, რომელშიც თევზები მხოლოდ აღდგომის წინა ხანებში არიან; ხოლო ამ ტბის გვერდზე მდებარეობს მონასტერი. მაგრამ აღნიშნული მოტივები მარკო პოლოს ცნობაში ერთმანეთისაგან განცალკევებულადაა მოცემული. მინიატურისტმა ისინი გაამთლიანა და დამოუკიდებელი კომპოზიცია შექმნა. ქართველი დიდებულები, მეფის და დიდებულების ცხენზე ჯდომის დეტალი, მონაზვნები და ტბასთან თბლად აღმართული ხე მინიატურისტს საკუთარი ინიციატივით შეუტანია კომპოზიციაში. ასევე მხატვრის გამონაგონი ჩანს ის ფაქტი, რომ ქართველთა მეფე და დიდებულები სანადიროდ მიდიან.

როგორც ითქვა, მარკო პოლოს მოგზაურობა მეცამეტე და მეთოთხმეტე საუკუნეთა მიჯნაზე შეიქმნა. მინიატურებით დასურათებული „საოცრებათა წიგნი“ 1407 წლით თარიღდება. ამასთან, „საოცრებათა წიგნი“ მოამზადეს საფრანგეთში. მინიატურისტები აღმოსავლეთის მხარეებში საყარაუდოდ არც კი ეოფილან (თუმცა გარკვეულ რეალურ ინფორმაციას აღმოსავლეთის თუ მის მცხოვრებთა შესახებ ალბათ „საოცრებათა წიგნში“ შესული ტექსტებისგანაც დამოუკიდებლად ფლობდნენ). ამდენად, ქართველი მეფის, დიდებულების და მონაზვნების პორტრეტებში, ბუნებრივია, მეცამეტე საუკუნის საქართველოს თუ ქართველების რეალისტურ სურათს არ უნდა ველოდოთ. თუმცა აქ შეიძლება გვეყარაუდებინა, რომ მეთხუთმეტე საუკუნის დასაწყისისათვის ევროპელები საკმაოდ კარგად იცნობდნენ ქართველებს. პალესტინაში ნანახ ქართველ პილიგრიმებზე ამ დროისათვის საკმაოდ მრავალრიცხოვანი დასავლეთეუროპული მასალაა დაგროვილი. მეთხუთმეტე საუკუნის დასაწყისამდე საკმაოდ ბევრი დასავლეთეუროპელი მოგზაური ნამყოფი გახლდათ საქართველოში. ცალკეული ქართველთა ჩასვლაც ფიქსირდება დასავლეთ ევროპაში (როგორც, მაგალითად, ზემოთ ნახსენები ქართველი ძმები, რომლებიც აბაღა ყაენმა გაგზავნა ლიონის კრებაზე). ამდენად, შესაძლოა ქართველი მეფის, დიდებულების და მონაზვნების ტიპაჟები ან ჩაცმულობა რეალურ მონაცემებსაც ემყარებოდეს.

ერთ-ერთ ქართველ დიდებულთან მინიატურაზე ფიქსირდება მაღალი ქუდი. ქართველებთან მაღალი ქუდების არსებობას ამ ეპოქაში ადასტურებენ როგორც ბიზანტიური, ასევე დასავლეთეუროპული წყაროები. საინტერესო იქნება სპეციალისტების აზრი, თუ რამდენად დასაშვებია, ქართველთა მეფის ან დიდებულთა დანარჩენი ტანისაცმელის შემთხვევაში რეალურ ქართულ შუა საუკუნეების სამოსთან გვექონდეს საქმე. მონასტონთა კაბებზე ევროპელი გამომცემლები, ზემოთ ვნახეთ. შენიშნავენ: ეს არისო ცისტერციანულთა (ერთ-ერთი დასავლეთეუროპული ორდენია) სამოსი. თუმცა, გამორიცხული არ მგონია, მს-

გაგისი კაბები ქართველ მონაზვნებსაც ქონოდათ შუა საუკუნეებში. შესაძლოა არ იყოს შემთხვევითი, რომ ქართველთა მეფე და დიდებულები ასე ერთ გუნდად, ცხენზე ამხედრებულნი არიან გამოსახულნი. შუა საუკუნეების მთელი რიგი დასავლეთევროპული წყაროები თუ ავტორები, ჟაკ დე ვიტრი, მარინო სანუდო, ქვემოთაინული აღმოსავლეთის აღწერა, იოჰანეს ფონ პილდესჰაიმი და მრავალი სხვა, მოგვითხრობენ ქართველ პილიგრიმთა ან დიდებულთა შეიარაღებულ გუნდებზე, ამხედრებულნი შეკრულ ჯგუფებად რომ მოგზაურობენ აღმოსავლეთის სხვადასხვა ქვეყნებში. თავისთავად ალბათ საინტერესოა შემდეგი დეტალიც: ქართველთა მეფე და დიდებულები მაინცდამაინც სანადიროდ მიმავალნი არიან გამოხატულები. საესებით დასაშვებია ეს მოტივიც ქართველთა რეალურ ყოფაზე მიღებულ ინფორმაციას ემყარებოდეს.

როგორც ითქვა, წიგნის გამომცემელთა მიხედვით მინიატურაზე გამოხატული ქართველთა მეფე არის დავით ულუ (ევროპელი მეღვინეები სავარაუდოდ ემყარებიან ევროპაში ადრე გამოცემულ ერთ-ერთ საქართველოს ისტორიას და ამიტომ დავით ულუ მათთან არის დავით V და არა დავით VII). მინიატურაზე გამოსახული საქართველოს მეფის დავით ულუდ მიჩნევა სავარაუდოდ მართებული უნდა იყოს. თუმცა რამდენიმე დეტალზე ყურადღების გამახვილება ალბათ მაინც სასურველია. მარკო პოლოს მიხედვით, საქართველოს მეფეა დავითი; საქართველოს ნაწილი ემორჩილება მონღოლებს; მეორე ნაწილი, ანუ დასავლეთ საქართველო მონღოლებისაგან დამოუკიდებელია. ამ დროისათვის აღმოსავლეთ საქართველოს განაგებს დავით ულუ, ხოლო დასავლეთს – დავით ნარინი. მარკო პოლო არ აკონკრეტებს, საქართველოს რომელ ნაწილს განაგებს მეფე დავითი. ამდენად, მარკო პოლოს საქართველოს მეფის დავით ულუდ მიჩნევა, რა თქმა უნდა, გარკვეულწილად პირობითია. მაგრამ რაკი აქ მაინც ლაპარაკია ზოგადად საქართველოს მეფეზე, ამასთან მარკო პოლოს ყურადღების ცენტრშია აღმოსავლეთ საქართველოს სამეფოს სიერცედ მოაზრებული ტერიტორია, უნდა იგულისხმებოდეს დავით ულუ, ქვეყნის ცენტრალური ნაწილის მმართველი. დავით ულუს გარდაცვალების თარიღი ამ მოსაზრებას ხელს არ უნდა უშლიდეს. ევროპელ მეცნიერებს დავით ულუს გარდაცვალების თარიღად 1272 წელი მოაქვთ. ქართულ მეცნიერებაში, რამდენადაც ვიცი, დავით ულუს გარდაცვალების თარიღი 1270-1271 წლებს შორის მერყეობს. მარკო პოლო ხმელთაშუა ზღვის პირას მდებარე ქალაქ აიასიდან აღმოსავლეთისკენ გაემართა 1271 წელს. ასე რომ, საქართველოს ტერიტორიის სამხრეთით შეიძლებოდა 1271 წელსვე, დავით ულუს გარდაცვალებამდე გაეფლო. მარკო პოლომ წინეთიდან საქართველოს ტერიტორიასთან უკან გამოიარა დაახლოებით 1293 წელს. აღნიშნულ დროს დასავლეთ საქართველოში ჯერ კიდევ მეფობს დავით ნარინი, ხოლო აღმოსავლეთ საქართველოში ტახტზე ადის დავით VIII. შესაძლოა მარკო პოლოს ამ ფაქტების შესახებაც ქონოდა ინფორმაცია, მაგრამ რაკი მარკო პოლო საქართველოს მეფე დავითზე საუბრისას ძირითადად აღმოსავლეთ საქართველოსთან დაკავშირებულ სიერცეს ეხება (ამიტომ აქ დავით ნარინი უნდა გამოვრიცხოთ) და ამის შესახებ მოგზაური აზიისაკენ მსვლელობისას მოგვითხრობს, ანუ ქრონოლოგიურად ეს ამბავი 1271 წელში თავსდება (შესაბამისად, აქ დავით VIII ვერ იქნება ნაგულისხმევი), ამიტომ ევროპელ მეცნიერთა მოსაზრება, რომ „საოცრებათა წიგნის“ მინიატურაზე გამოსახული ქართველთა მეფე გახლავთ დავით VII ულუ, მართებული უნდა იყოს. თუმცა გარკვეული პირობითობის ელემენტი, როგორც ზემოთაც ითქვა, ამ შემთხვევაში ნამდვილად რჩება.

ამდენად, 1407 წელს შესრულებული „საოცრებათა წიგნი“ მარკო პოლოს „მსოფლიოს აღწერილობას“ თან დაურთავს ქართველთა მეფე დავით VII ულუს მინიატურას. დავით ულუ ქართველ დიდებულებთან ერთად მიდის სანადიროდ და ცოტა ხანს ჩერდება მონასტრის წინ, სადაც მას მონაზვნები ესაღმებიან.

საქართველოს მეფე დავითი. მინიატიურა კრებულიდან „საოცრებათა წიგნი“. 1407 წლის ახლოს

Alexander Tvaradze

Miniature of David Ulu from “*Description of the World*” by Marco Polo

From mid 13th c., more and more Europeans visited Eastern countries, about which they knew only from the Antique authors, whose narrations abound in fabulous elements. In this respect, Marco Polo's work was a pioneer of change, since he was the first to go further Mongolia and drew quite a realistic picture of the remote lands. In this sense, he had prepared soil for the future great geographic discoveries. Marco Polo had travelled in 1271-1293. Among others, he also speaks of Georgia, which in his understanding covers entire Caucasus. Marco Polo's works was included in the collection of travel books to Asia, named “*Book of Miracles*”, copies in 1407 by the order of Jacques the Brave, Duke of Burgundy. In 1413, he presented this copy to his uncle, Duke Jean de Berry and the latter's decease in 1417, the manuscript went to

the hands of the Count Bernard d'Armagnac, while after the execution of his grandson, bibliophile Jean d'Armagnac in 1473, it appeared in the royal library of the French kings. This book, one of the most beautiful illuminated codices, contains 165 miniatures, from which 84 are illustrations of Marco Polo's work. Among many painters working on this manuscript are famous contemporary anonymous painters known as "Boucico master" and "Mazarini master". Individual manner of both these masters is discernible in the miniature depicting the Georgian king. Major part of the composition elements are taken from Marco Polo's work: King David, mentioned by Marco Polo, is represented here (presumably, David VII Ulu, 1243-1271); an eagle is seated on his shoulder, since, as commented by the author: "Georgian kings are born with the sign of the eagle on their shoulder". The king is accompanied by archers, since it is noted that "Georgian are good archers"; the personages are shown by the bank of the lake, in which, again following Marco Polo "the fish appear only prior to Easter" and a convent is located. From their own side, the painters had added nuns in the Cistercians habit (according to the European scholars), depiction of Georgians on horseback and a tree near the lake.

Certainly, many things shown on the miniature have nothing to do with the reality, but, since by that time, Europeans already knew enough about Georgia, met Georgians in Palestine, as well as in their native countries, something might be trustworthy, e.g. high hat of one of the nobles (even, maybe, entire vestment), maybe, even Georgian nuns used to be clad as shown on the miniature. noteworthy is depiction of Georgians on horseback – Georgians used to travel so. Maybe their hunting might also indicate Georgian mode of life. Finally, European scholars identify King David of Marco Polo's work and the miniature with the king of Georgia, David VII Ulu, but this might also be (and it seems more convincing) David VI Narin.